

ללמד המקום

Tu B'Shevat

Nieuwjaar voor Bomen

Allereerst een klein misverstand uit de weg Tu betekend hier 15 want op de 15e van Shevat is het altijd Nieuwjaar van de bomen. We kunnen niet zoals we gewend zijn tellen want dan zouden we HaShems naam schrijven (Jud, Hé). Dus in plaats daarvan schrijven we Tet Vav, Tet is 9 en Vav is 6 bij elkaar dus 15. Wat is het dan dat Tu b'Shevat? Het is de tijdsperiode waarin waar we alle fruit e.d als een offer naar de tempel brachten. Nu zult u ook denken huh hoezo dan het is midden in de winter, welnu het is de tijd volgens onze geleerden dat alle sappen weer gaan stromen door de bomen zodat het nieuwe fruit (zo noemen we het maar even) voorzien wordt van leven. De aanzet tot groei dus eigenlijk, voor deze tijd was het allemaal in rust. Daarom kunt u ook het beste bomen omzetten in het najaar.

Hoewel het oorspronkelijk een obscure en grotendeels onopgemerkte feestdag was, kreeg Tu b'Shevat een grotere betekenis onder de kabbalisten van de 16e en 17e eeuw. Zoals nu bekend ontstond er zelfs een hele Tu b'Shevat "seder" compleet met vier bekers wijn en zelfs een soort van Haggadah, we kunnen dus eigenlijk best wel beweren dat deze dag zelfs iets te maken moet hebben met de Geulah (verlossing). Wat echter niet zo bekend is, is waar deze Tu b'Shevat seder dan eigenlijk vandaan kwam en op welke mystieke grondslagen deze berust.

Er wordt algemeen gezegd dat de Tu b'Shevat seder werd ingesteld door de grote Arizal (Rabbi Itzchak Luria). Toch wordt nergens in de leringen van de Arizal melding gemaakt van een Tu b'Shevat seder. Dat gezegd hebbende, betekent dit echter niet dat hij het niet heeft bedacht. Het officiële boek van Kitvei haAri werd samengesteld door zijn belangrijkste leerling Rabbi Chaim Vital (1543-1620). Enkele serieuze verbeteringen hierin werden ook door anderen gedaan, waaronder zijn zoon, Rabbi Shmuel Vital. Uiteraard was Rabbi Vital echter niet de enige discipel, en anderen schreven de leringen van de Arizal ook op en onderwezen deze. In feite was er na de dood van de Arizal onder zijn studenten een soort strijd om te bepalen wie werkelijk de belangrijkste discipel was, waarbij velen de voorkeur gaven aan Rabbi Yosef ibn Tabul.

Een ander populair geloof is dat de Tu b'Shevat seder zijn oorsprong vindt in een enigszins controversiële tekst genaamd Chemdat Yamim, voor het eerst gepubliceerd in 1731. De auteur bleef anoniem en een paar van de leringen in de tekst waren twijfelachtig, wat leidde tot enkele felle debatten over de vraag of dit was een koosjer werk of niet. Sommigen waren hierdoor dan ook van mening dat het geschreven was door een volgeling van de valse messias Shabbatai Tzvi. En misschien zelfs door zijn belangrijkste aanhanger Nathan van Gaza. De bewijsvoering voor deze bewering is echter niet bijzonder sterk, en veel grote autoriteiten oordeelden dat Chemdat Yamim zeker een koosjere tekst is. Hoe dan ook, de Tu b'Shevat seder dateert feitelijk van vóór Chemdat Yamim en komt uit een bron die totaal anti-Shabbatean (Joodse volgeling, discipel van Sabbatai Tzvi) is!

Een mystieke Seder

De vroegste schriftelijke vermelding van de Tu b'Shevat seder komt uit een sefer die voor het eerst drie jaar vóór Chemdat Yamim werd gepubliceerd, in 1728: Birkat Eliyahu door rabbijn Eliyahu van Ulyanov. Deze Ulyanov moet niet worden verward met de hedendaagse stad Ulyanov, of Ulyanovsk,

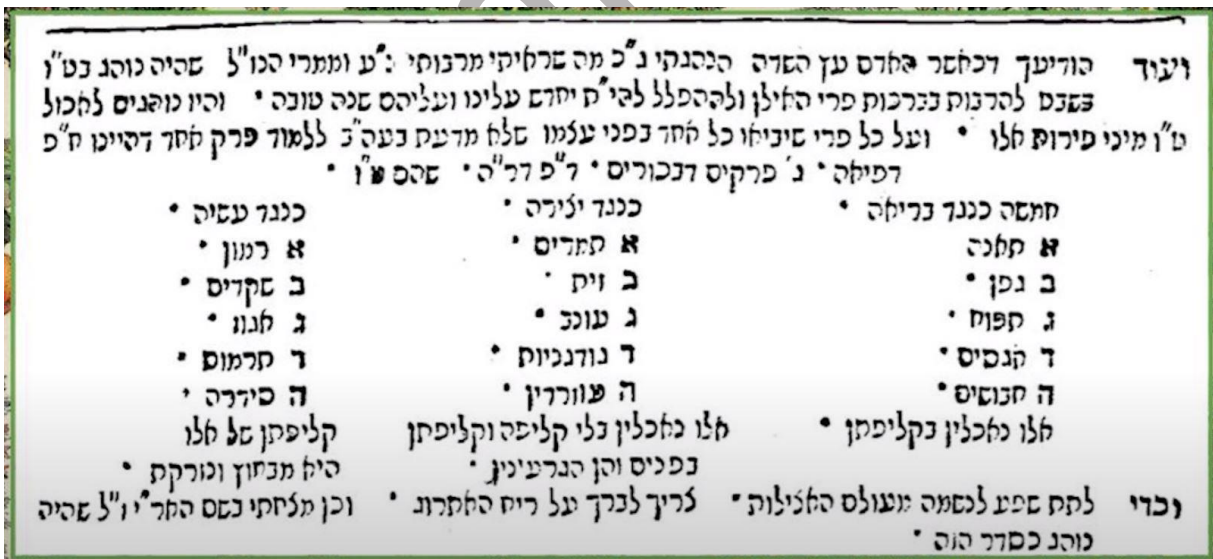

ללמד המקום

in Rusland. Rabbi Eliyahu citeert hier zijn tijdgenoot, Rabbi Moshe Hagiz van Jeruzalem, met betrekking tot een Tu b'Shevat seder. Daar stelt rabbijn Hagiz duidelijk dat hij deze gewoonte zelf heeft ingesteld, gebaseerd op de woorden van zijn leraren.

De eerste leraar van Rabbi Hagiz was zijn vader, Rabbi Yakov Hagiz van Marokko, hij was een felle anti-Sabbateër die Shabbatai Tzvi feitelijk excommuniceerde! Na de vroege dood van zijn vader werden de studies van rabbijn Hagiz gecontroleerd door zijn grootvader van moederskant, rabbijn Moshe "Magen" Galante, wiens eigen grootvader rabbijn Moshe Galante van Tzfat (overleden in 1608) een leerling was van de Arizal! En dus is er een duidelijke keten van tradities, vanaf de Arizal tot en met Rabbi Moshe Hagiz, die voor het eerst sprak over een Tu b'Shevat seder en deze dan ook formeel instelde. Hier zijn de woorden van Rabbi Hagiz, zoals geciteerd door Birkat Eliyahu :...zoals er staat geschreven: "de mens is een boom van het veld" Devarim (Deutr) 20:19 en dus heb ik een gewoonte ingesteld, gebaseerd op wat ik heb gezien van mijn rabbijnen en mijn leraar (Rabbi Moshe Galante) die op Tu b'Shevat gewoonlijk veel zegeningen over fruit reciteerde en tot Hasjem bad om een goed jaar voor ons. En zij aten deze vijftien vruchten.

Rabbi Hagiz somt vervolgens de vruchten op en legt kort uit waarom ze worden gegeten, gebaseerd op Kabbalah. De eerste vijf vruchten zijn de vijg, druif, appel, peer en kweepeer. Deze vruchten hebben een dunne buitenschil die samen met de vrucht kan worden gegeten. De tweede set bevat dadels, olijven en kersen: vruchten die geen schil hebben, maar wel een harde pit hebben die niet gegeten kan worden. (De twee die hier in deze set aanwezig zijn 'onev en een ' uzrad kan ik niet goed vertalen!) De laatste set van vijf omvat de granaatappel, amandelen en walnoten (of hazelnoten). Dit zijn vruchten met een harde buitenste schil of schil die moet worden doorbroken om de vrucht eruit te halen. (Ook hier twee genoemde vruchten, turmus en sidrah, die moeilijk te vertalen zijn.)

De Tu b'Shevat seder-passage uit Birkat Eliyahu

Elke van deze reeks vruchten komt overeen met een van de vier universums of dimensies. De eerste set komt overeen met Beria , de tweede set met Yetzirah en de derde set met Asiyah . Om de ziel met het hoogste rijk van Atsiloeit te verbinden , zegt Rabbi Hagiz dat je een etrog moet ruiken en er een zegen over moet geven. Dit alles behoeft natuurlijk nog wel verdere toelichting.

ללמד המקום

Bedenk dat de Kabbala van de Arizal gebaseerd is op het concept van tikkun of zoals we het misschien beter kennen “rectificatie”. Een van de belangrijkste manieren om de wereld om ons heen te corrigeren is door het verwijderen van de spirituele ‘schillen’ kelipot , om de vonken van heiligheid nitzotzot die erin vastzitten te bevrijden.

In deze laagste wereld van Asiyah die wij bewonen, zijn de kelipot over het algemeen erg sterk. Ze lijken op die vruchten met de harde buitenste schil. Het hogere rijk Yetzirah heeft ook enige rectificatie nodig. De kelipah daar is echter veel zwakker en kleiner net zoals de reeks vruchten die aan de buitenkant grotendeels eetbaar zijn, maar binnenin een kleine en oneetbare pit hebben. Nog hoger in het rijk van Beria is er bijna helemaal geen kelipah, daar vergelijken we de vruchten die geheel gegeten kunnen worden mee, zelfs met hun dunne schil en kleine zaadjes. Het hoogste rijk van Atzilut is pure goddelijke emanatie, zonder enig spoor van kwaad. Dit komt overeen met een vrucht die helemaal geen consumptie nodig heeft, maar waar alleen aan geroken moet worden.

Dit alles verwijst terug naar de Hof van Eden daar waar de mens zondigde door vier van de vijf zintuigen te gebruiken. Adam en Eva zagen de Verboden Vrucht, hoorden het kwade advies van de Slang, raakten de Vrucht aan en ze proefden hem vervolgens. Maar eraan ruiken hebben ze niet gedaan ! Het reukvermogen bleef dus zuiver en behoeft daarom geen correctie. Je kunt inderdaad met alle andere zintuigen zondigen, maar er is geen manier om met je neus te zondigen. Althans niet door een van de natuurlijke functies ervan. Dit is de reden waarom de grootste en krachtigste mitswa van allemaal de wierookdienst in de Tempel was, en ook waarom de Mashiach in staat zal zijn om te oordelen via zijn reukvermogen (Sanhedrin 93b, gebaseerd op Jesaja 11:3).

Het is in deze tijd van het jaar op de meeste plaatsen erg moeilijk om een etrog te vinden, dus misschien is een andere citrusvrucht ook voldoende. Wetenschappelijk gezien zijn er drie ‘oorspronkelijke’ citrusvruchten waaruit alle andere zijn gehybridiseerd: de etrog (of citroen), de pomelo en de mandarijn. Dus als je op zoek bent naar een goede etrogvervanger of een die zo dicht mogelijk erbij komt zou een pomelo of een mandarijn het beste zijn om te kiezen. Wat dat betreft zouden bosbessen en bramen geschikte vervangers zijn voor de eerste set volledig eetbare Beriah-vruchten. Vervangers voor de tweede set zijn perziken, abrikozen en pruimen. Voor de derde set: sinaasappels, kiwi's en kokosnoten.

Het is belangrijk om te vermelden dat bananen, meloenen, aardbeien, ananassen en pinda's niet meetellen, aangezien deze de zegening van boré pri ha'adamah hebben. De seder spreekt specifiek over vruchten van bomen vereist met de ha'etz zegen. Interessant genoeg vermeldt het controversiële werk van Chemdat Yamim tutim (aardbeien) als geschikte, volledig eetbare Beriah-vruchten voor de seder. Vreemd genoeg vermeldt het echter ook de citroenen en etrogs in die categorie!

Ten slotte besluit Rabbi Hagiz zijn passage met een bevestiging dat deze Tu b'Shevat seder van 15 vruchten in drie sets, plus één om te ruiken, de enige juiste manier is om dit te doen zoals deze is ingesteld door de Arizal. Het is misschien overbodig om te zeggen dat er in het bijzonder 15 vruchten zijn die rechtstreeks aan Tu b'Shevat kunnen worden gekoppeld wat de 15e van Shevat is. Hij vermeldt ook dat het juist is om tijdens de seder de volgende traktaten van Mishna te bestuderen, één voor elke vrucht: de acht hoofdstukken van Pe'ah, de drie hoofdstukken van Bikkurim en de vier hoofdstukken van Rosj Hasjana in totaal levert dit dan weer 15 hoofdstukken op.

ללמד המקום

De vier bekers/glazen wijn.

Veel Tu b'Shevat seder "haggadahs" vandaag de dag spreken ook over het drinken van vier bekers wijn. Zoals we hebben gezien stond dit echter niet in de oorspronkelijke seder zoals deze naar voren is gebracht door Rabbi Hagiz. Deze gewoonte komt inderdaad vanuit Chemdat Yamim, dat ook een veel vollediger verslag geeft van de Tu b'Shevat seder, dat meerdere pagina's beslaat. Net zoals een ander anoniem werk wat wordt gepubliceerd rond dezelfde tijd genaamd Pri Etz Hadar. Veel van wat ze zeggen overlapt met het verhaal van rabbijn Hagiz, alleen met veel extra's. Naast het bestuderen van de Mishna is er bijvoorbeeld een gedetailleerde volgorde van verzen uit de Tenach die moeten worden gereciteerd, te beginnen met de eerste drie dagen van de schepping, samengaan met passages uit de Zohar.

פרק שלישי טו בשבט

יום טו בשבט אף כי הוא מקמי השוכטס אין בו תענית כי הוא ראש השנה לפירו האילן וכתקון המעשה אשר יעשה היום כל הפירות בו כעשה תקון גדין חי העולמים בסוד הנזכר בוהר בראשית ביומא תליתא עבר' ארעא חיובין מחילא דהאי גדין דכתיב ויאמר אלהים תרשא

Openingswoorden van Chemdat Yamim's Tu b'Shevat Seder

Zowel in Pri Etz Hadar als in Chemdat Yamim begint de maaltijd met iets gemaakt van tarwe. Dit wordt gevolgd door olijven, dadels en wijn. De eerste beker is geheel witte wijn. Hierna eet men een vijg, dan granaatappel, etrog en appel. Vervolgens drinkt men nog een beker witte wijn, nu met een klein beetje rode wijn erdoor gemengd. Daarna volgen walnoten, dan hazelnoten of amandelen, johannesbrood en peren. Op dit punt drinkt men een derde beker wijn die half wit en half rood is. Dan is het weer de uzrad en een aantal andere moeilijk te vertalen vruchten. De seder eindigt met een beker rode wijn, met een klein beetje witte wijn erdoor gemengd.

De vier bekers zijn uiteraard bedoeld om de vier bekers van de Pesach-seder te weerspiegelen. Deze laatste zijn afgeleid van de verzen van de Torah die de verlossing uit Egypte beschrijven. Op Pesach drinken we vier bekers wijn ter herdenking van de Eerste Verlossing. De vier bekers wijn op Tu b'Shevat zijn bedoeld om ons aan het denken te zetten over de uiteindelijke verlossing. Het is de moeite waard om het volgende te vermelden de Talmud zegt dat het grootste teken van de komende definitieve verlossing is wanneer Israël overstroomt met een overvloed aan fruit (Sanhedrin 98a, gebaseerd op Ezechiël 36:8).

Ten slotte geeft Chemdat Yamim voor elke vrucht een permutatie van HaShems Naam om over te mediteren, samen met een aanvullende tekst om te bestuderen meestal komend uit de Zohar. Er staat dat elke persoon het aantal verschillende soorten fruit dat hij eet moet maximaliseren, hoewel het minimum ervan twaalf moet zijn. Het citeert een passage uit de Talmud die leert dat HaShem iemand verantwoordelijk zal houden voor elk (koosjer) genot waaraan hij had kunnen deelnemen, maar dat niet heeft gedaan. Het jodendom predikt geen onthouding; HaShem heeft deze prachtige wereld vol vreugde voor ons gemaakt! Hij wil dat wij als mensen van Zijn werk genieten. We moeten

ללמד המקום

dus genieten van allerlei zoete heerlijke en exotische vruchten, en nooit ophouden ons te verbazen over HaShems opmerkelijke scheppingen.

Nog iets bijzonders zien we in Mishna Rosh Hashanah 1:1

אַרְבַּעַת רֵאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִסָּן רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלְרִגְלִים. בְּאֶחָד בְּאֵלוּל רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלְשִׁמְטִין וְלִזְבֻּלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת. **בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט, רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְאֵילָן**, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הַלֵּל אֹמְרִים, בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר בּוֹ

In het rood onderstreepte ziet u het volgende staan; B'echad shevat rosh hashanah lé ilan "Op de eerste Shevat is het nieuwe jaar voor de boom". Dit is op zich heel vreemd omdat we eigenlijk zouden moeten zeggen lé ilnot in de meervouds vorm en niet in de enkelvouds vorm. Er moet hier dus iets bijzonders aan de hand zijn. Waarom spreekt men hier van een enkele boom, en niet zoals we gewend zijn over bomen spreken. De verklaring hiervoor vinden we in het volgende;

Pri etz Hadar 1:17

וְאָבִי רָאָה גַם רָאָה נֹעַם שִׁיחַ סוּד לְשׁוֹן הַזֶּהָב אֲשֶׁר בַּחֲכָמָה דִּבְרוּ לְאֹמֵר רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְפִירוֹת הָאֵילָן וְלֹא אָמְרוּ לְפִירוֹת הָאֵילָנוֹת רַמְזוּ בַּחֲכָמָה לְאֵילָנָא קְדִישָׁא אֵילָנָא דְחַיִּי וְכֹמָ שְׁבִיאָרוֹ גּוּרֵי הָאֵרִי שְׁכָן אֵילָן בְּגִי' יֵאֱדוּנָה'''

Ik heb het hier voor de gemakkelijker vertaald in de vrije zin van het geheel; Mijn vader herkende de esoterische wijsheid waarop wordt gezinspeeld door de bewoording van de Mishna, die zegt: 'Nieuwjaarsdag voor de vrucht van de boom', in plaats van 'voor de vrucht van de bomen'. De wijzen van de Mishna zinspeelden op de Heilige Boom, de Boom des Levens, zoals de discipelen van Isaac Luria uitlegden. Want boom ilan heeft dezelfde numerieke waarde als de heilige naam, Jud hé Vav hé+Adonai. We noemen dit ook wel het octogram de 8 letterige naam van HaShem

יְהוָה Alef=1 Dalet=4 Nun=50 Yud=10 + Yud=10 Hé=5 Vav=6 Hé=5 de uitkomst is dus 91 en als we het woord Ilan nemen אֵילָן Alef=1 Yud=10 Lamed=30 Nun=50 uitkomst is 91. Het is dan ook de idd Heilige boom. Maar wat wil dit dan allemaal zeggen? Welnu HaShem is de oneindige God zoals de Torah het ook zegt. Mozes merkte dat de mensen graag wilden weten welke eigenschap van HaShem ze konden verwachten tegen te komen; dat wil zeggen, wat hun ervaring van HaShem zal zijn, en wat er met hen gaat gebeuren. HaShems antwoord laat de zaken dus open. Ehyeh-Asher-Ehyeh is gebaseerd op de toekomstige tijdvervoeging van het Hebreeuwse werkwoord dat 'zijn' betekent. Vaak vertaald als 'Ik ben wie ik ben', wordt de zin nauwkeuriger vertaald als 'Ik zal zijn wat ik zal zijn'. De mensen zullen HaShem leren kennen door hun gezamenlijke ervaringen. Ramban gebruikt een Midrash om uit te leggen dat deze naam op zichzelf een model is van de verbondsrelatie tussen Hem en het volk. De naam Ehyeh-Asher-Ehyeh leert ons dat HaShem met het volk Israël zal zijn op dezelfde manier als het volk met HaShem zal zijn. Als de mensen geven, zal HaShem geven. Als de mensen niet geven, zal HaShem niet aan de mensen geven.

Elders geeft de Midrash (Sh'mot Rabba 3:6) een andere verklaring. De Midrash merkt op dat het woord Ehyeh drie keer voorkomt in vers 3:14 en leert dat HaShem de vraag van Mozes beantwoordt door te zeggen: "Ik ben Degene die geweest is, die nu is en die in de toekomst zal zijn."

Als we dus goed opgelet hebben is HaShems samengevoegde naam die we zien eigenlijk een meer soort van verbinding tussen Hemel en aarde, wanneer we het uitdrukken in een getal 91 is het net zo

ללמד המקום

als de heilige boom. Het is overigens het getal 91 wat dan ook meestal deze verbinding representeert tussen de hemel en de aarde. Nog wat voorbeelden hiervan zijn b.v een engel in het Hebreeuws Malach (מַלְאָךְ) ook hij is de verbinding tussen hemel en aarde, Mem=40 Lamed=30 Alef=1 Kaf=20 totaal 91. De Sukkah (סוכה) waar we wezenlijk de verbinding tussen hemel en aarde proberen te ervaren, Samech=60 Vav=6 Kaf=20 Hé=5 totaal 91. Wat we zeggen aan het eind van een gebed of zegen zeggen; Amen (אָמֵן) Alef=1 Mem=40 Nun=50 totaal 91. Doordat je zijn of haar zegen of gebed beaamt door juist het woord Amen te zeggen wordt je gelijk betrokken in deze zegen of gebed, je maakt dan deel uit van de verbinding tussen de hemel en aarde. Zo zijn er nog andere voorbeelden, maar we zien dus nu wel het belang van het feit dat er gesproken wordt over één boom.

Toch staat er nog iets bijzonders in de Pri Etz Hadar n.l in hoofdstuk 2 zin 1. “Mijn leraar zei altijd dat men door het eten van de vrucht de intentie moet hebben om de zonde die Adam met de vrucht van de boom beging, te corrigeren. Ook al is onze intentie alle dagen van het jaar op dit doel gericht, een mitswa is het beste wanneer deze op de juiste tijd wordt nageleefd, en deze dag is het begin voor de vrucht van de boom.” Het is bijzonder om te zien wat hier staat op de een of andere manier kunnen we op de 15^e Shevat rectificeren wat fout ging bij Adam.

Toch zit er nog een bijzonder detail in dit alles tijdens deze periode Tu B’shevat. De parsiot die we lezen tijdens deze periode word ook wel Shovvavim genoemd. Dit zijn de parsiot die we lezen Shemot, Vaëra, Bo, Beshalach, Yitro en Mishpatim. Shovvavim is een Hebreeuws woord dat zich vertaalt als een ondeugend kind. In de Tenach wordt Sjovvavim tweemaal geschreven. Beide keren staat het in Jeremia hoofdstuk 3:14 en vers 22. Beide keren wordt het vertaald als ontrouw, en het zinspeelt hiermee op het verloren gaan van een man zijn zaad. Zaad heeft altijd de potentie tot leven maar als het verloren gaat, gaat daarmee ook het leven verloren. Zaad is in feite een man zijn fruit, ook al klinkt dit misschien best wel wat vreemd. Maar zoals gezegd heeft Shovvavim toch ook de connotatie van een ondeugend kind. Dit is een kind dat fouten maakt, een kind dat de grenzen van het geduld van zijn ouders verlegt, en een kind dat ontrouw handelt en niet luistert naar de leringen van zijn ouders. En gedurende deze tijd hebben we dan ook de mogelijkheid om dit te rectificeren.

Wat we uiteraard ook niet mogen vergeten gedurende deze tijd dat Mashiach vaak in verband wordt gebracht met een boom. Tehilim (Psalm) 92:13 De rechtvaardige zal groeien als een palmboom; hij zal wassen als een cederboom op Libanon. Y’sha’yahu (Jes) 11:1 Want er zal een Rijsje voortkomen uit den afgehouden tronk van Isai, en een Scheut uit zijn wortelen zal Vrucht voortbrengen. We zien dus dat alles te maken heeft met Tu B’ shevat. En dit bijzondere feest is een feest voor ons allen een feest dat ons verbindt met elkaar en met HaShem. De Levensboom zelf uit de Torah komt naar voren als de bron van bescherming. Hij voorziet in levensonderhoud en een goed leven wat de mensheid in staat stelt om zich voortdurend opnieuw te verbinden met zijn hoogste zelf.

Dit stuk heb ik te danken aan de vele tips van diverse Rabbijnen waarvoor ik ze zeer dankbaar ben zonder hun hulp had ik dit nooit kunnen schrijven. Zij hebben mij doen beseffen dat ook Tu B’Shevat niet zomaar een feestdag is. Na een jaar van onderzoeken en bestuderen, denken en nogmaals bestuderen heb ik hopelijk ook voor u het belang van Tu B’ shevat weten te formuleren.

Jaacov